

УДК 338

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-9

КОШОВА Б. Р.

ORCID: 0000-0001-7806-8636

e-mail: Bohdana.R.Brunets@lpnu.ua

Інститут сталого розвитку ім. В. Чорновола Національного університету «Львівська політехніка»

ОЦІНКА ЕЛЕМЕНТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ У ПОРІВНЯННІ З ДЕЯКИМИ КРАЇНАМИ ЄС

У статті розглянуто конкурентоспроможність елементів туристичної інфраструктури України у порівнянні з декотрими країнами Європейського Союзу, котрі є лідерами за туристичними доходами та потоками у аналізованому регіоні. Також здійснено аналіз динаміки розвитку туристичної сфери у сусідній Польщі, котра у 90-х роках перебувала у подібних до вітчизняних стартових передумовах. Проведене дослідження дало змогу наочно відобразити причини низького попиту на національний туристичний продукт. Адже відставання у якісному наданні готельних та ресторанных послуг не є основними причинами низького інтересу до вітчизняного туристичного ринку. Морально та фізично застаріла матеріально-технічна база соціальної, інформаційної, фінансової, транспортної та інших видів інфраструктури робить Україну менш привабливою в очах вітчизняного туриста. А низький рівень знань іноземних мов, недотримання законодавчо-правових норм та правил на загальнодержавному рівні робить нашу країну взагалі непривабливою для вимогливого іноземного туриста. Сучасний турист, маючи змогу в умовах сьогодення обирати напрями та якість відпочинку, не захоче мандрувати у регіон із багатьма невідомими, де не гарантуватимуть йому спокій, комфорт перебування та безпеку. Саме тому так важливо на підставі аналізу рівня розвитку деяких елементів туристичної інфраструктури у розвинених країнах ЄС (Німеччині та Нідерландах) вказати, які наслідки може мати докорінна її перебудова для забезпечення економічного зростання на загальнодержавному рівні, де для прикладу було обрано сусідню Польщу.

Україна, володіючи багатими природними та рекреаційними ресурсами, по праву може увійти у світові лідери зеленого, сільського, оздоровчого, активного, пізнавального туризму, а різноманітність ландшафтів у поєднанні з помірним кліматом робить її краєвиди особливо привабливими для туристів з сильно урбанізованих територій, котрі з кожним роком зростають все більше.

Ключові слова: туризм, туристичні потоки, інфраструктура, Німеччина, Нідерланди, Польща, Україна, аналіз ключових показників.

BOHDANA KOSHOVA

V. Chomovil Institute for Sustainable Development, Lviv Polytechnic National University

ASSESSMENT OF ELEMENTS OF TOURIST INFRASTRUCTURE OF UKRAINE IN COMPARISON WITH SOME EU COUNTRIES

The article considers the competitiveness of the elements of the tourist infrastructure of Ukraine in comparison with some countries of the European Union, which are the leaders in tourist revenues and flows in the analyzed region. An analysis of the dynamics of tourism development in neighbouring Poland, which in the 90's was in similar to the domestic starting conditions. The study made it possible to clearly reflect the reasons for the low demand for the national tourism product. After all, the lag in the quality of hotel and restaurant services is not the main reason for low interest in the domestic tourism market. Morally and physically outdated material and technical base of social, informational, financial, transport and other types of infrastructure makes Ukraine less attractive in the eyes of domestic tourists. And the low level of knowledge of foreign languages, non-compliance with legal norms and rules at the national level makes grazing the country in general unattractive for the demanding foreign tourist. The modern tourist, being able to choose the directions and quality of rest in today's conditions, will not want to travel to a region with many unknowns, where they will not guarantee him peace, comfort and safety. That is why it is so important to analyze the level of development of some elements of tourism infrastructure in developed EU countries (Germany and the Netherlands) to indicate the consequences of its radical restructuring to ensure economic growth at the national level, where neighbouring Poland was chosen. With its rich natural and recreational resources, Ukraine can rightfully become a world leader in green, rural, health, active, cognitive tourism, and the diversity of landscapes combined with the temperate climate makes its landscapes especially attractive to tourists from highly urbanized areas. more and more.

Key words: tourism, tourist flows, infrastructure, Germany, Netherlands, Poland, Ukraine, analysis of key indicators.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Найбільш відвідуваними країнами світу за даними UNWTO у 2019 році були Франція (90,2 млн туристів), Іспанія (83,8 млн), США (78,7 млн), Китай (67,5 млн), Італія (64,6 млн), Туреччина (52,5 млн), Мексика (44,9 млн), Таїланд (39,7 млн), Німеччина (39,4 млн) та Великобританія (36,9 млн) [1]. У міжнародному рейтингу конкурентоспроможності подорожей і туризму Україна посідає 78 місце, поступаючись Російській Федерації (39 місце), Польщі (42 місце), Литві (59 місце) Чехії (35 місце) та іншим сусіднім країнам. Сьогодні нашими сусідами за індексом конкурентоспроможності подорожей і туризму є Вірменія, Казахстан, Намібія, Кенія. Низька конкурентоспроможність у сфері туризму зумовлена багатьма чинниками, котрі першочергово впливають із нестабільності політично-правової системи, відсутності соціальних гарантій, мінливого економічного середовища, несприятливого інвестиційного клімату та інших, і як наслідок варварського використання рекреаційних, природних, історико-культурних та інших ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання конкурентоспроможності туристичної сфери України на фоні світового співтовариства висвітлено у багатьох наукових працях, серед котрих особливої уваги заслуговують дослідження Смирнова І. Г. [2], Шикіна О. В. [3], Полковниченко С. О., Красій А. В. [4]. Регіональні аспекти оцінювання стану розвитку туризму з точки зору економічної ефективності здійснено у працях Галасюк С. С. [5], Мігущенко Ю. В. [6], Савіцької О. П., Савіцької Н. В. [7].

Формулювання цілей статті

На жаль, більшість вчених лише констатують стан чинника, не вказуючи на причини низької привабливості туристичної сфери України. Цілями статті є порівняльний аналіз якості деяких елементів вітчизняної туристичної інфраструктури із розвиненими країнами світу, котрі входять у ТОП–20 найвідвідуваніших (Німеччиною та Нідерландами), а також співставлення теперішнього стану туристичної сфери Польщі як однієї з країн колишнього соцтабору.

Виклад основного матеріалу

Індустрія туризму – «це міжгалузевий господарський комплекс, котрий спеціалізується на створенні туристичного продукту, здатного задовольняти специфічні потреби населення у проведенні дозвілля в подорожі, шляхом виробництва та реалізації товарів і послуг туристичного призначення» [8]. Саме деякі елементи інфраструктури пов'язані з забезпеченням реалізації подорожі як такої. Умовно їх можна поділити на три блоки, де до першого належатиме транспортна інфраструктура, а саме: автомобільний, залізничний, портовий та авіатранспорт. Від рівня його розвитку залежатиме чи регіон буде в змозозі забезпечити досяжність будь-якого туристичного об'єкту.

Світова транспортна система складається із декількох регіональних систем та підсистем, а саме: Європи, Китаю, Північної Америки, Південно-Західної Азії та Північної Африки та інших.

На залізничний транспорт України припадає четверта частина усіх перевезень на Євразійському континенті, де першість займають Китай, Індія та Росія. Експлуатаційна мережа залізниць складає 22 тис. км, з котрих лише 45 % електрифіковано. Вантажонапруженість вітчизняної залізниці в 3–5 разів вища за відповідний показник розвинених країн Європи. На нашій території проходить чотири міжнародні залізничні транспортні коридори – № 3, № 5, № 7 та № 9. Довжина транзитних коридорів складає 3162 км. Крім того активно розвивається перевезення за програмою розвитку міжнародного транспортного коридору «Європа–Кавказ–Азія» ТРАСЕКА (з англ. Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia), котрий відомий під назвою «Новий шовковий шлях». Програма була започаткована на Брюссельській конференції у 1993 році, де угоду підписали Вірменія, Азербайджан, Болгарія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Румунія, Таджикистан, Туреччина, Україна та Узбекистан [9].

Роль залізничного транспорту не обмежується лише перевезенням вантажів та пасажирів. У світі відомі туристичні маршрути довготривалого сполучення. Такими є Glacie Express та Юнгфрау (Jungfraubahn) в Швейцарії, Harzer Schmalspurbahnen у Німеччині, Flam Railway у Норвегії, Danube Express (Азія), The Orient Express (Стамбул–Париж), Maharaja's Express (Індія) та ін. До туристичних залізниць України можна віднести Боржавську вузькоколійку, відому під назвою «Анця Кушницька».

Автомобільний транспорт в Україні розвинений найслабше у порівнянні з країнами Європейського Союзу. Щільність доріг у нашій державі становить 0,28 км на 1 км² у той час, коли у Польщі цей показник становить 1,15 км на 1 км², Франції – 1,65 км на 1 км², Німеччині – 2,0 км на 1 км². Незадовільний стан доріг складає 61 %. Незважаючи на програми президентів України П. Порошенка та чинного президента О. Зеленського для відновлення автомагістралей необхідні значні інвестиції. Сьогодні відновлено лише декотрі основні дороги міжнародного та національного значення загальною протяжністю в 6,4 тис. км із 159462 км.

Представимо у вигляді таблиці 1 [10–14] дані, котрі репрезентують основні показники ефективності використання транспортної інфраструктури нашої країни та порівняємо їх з даними розвинених країн Європи (Німеччиною, Польщею та Нідерландами). При обранні країн для аналізу ми керувались даними, чи країна має подібні географічні умови: вихід до моря, розвинений річковий, авіа- та автомобільний транспорт.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика елементів транспортної інфраструктури України, Німеччини, Нідерландів та Польщі за 2019 р.

Показник	Україна	Німеччина	Нідерланди	Польща
Перевезення залізничним транспортом, млн осіб	0,38905	11,6	5,8	2,2
Протяжність залізничних доріг, тис. км	22,3	43,468	3,223	19,837
Перевезення пасажирів морем, тис. осіб	30,3	987,9	1453,2	128,8
Кількість морських портів	6	3	2	3
Перевезення річковим транспортом, тис. осіб	448,5	2787,9	1764,8	874,9
Кількість річкових портів	27	15	7	15
Перевезення автомобільним транспортом (автобусами), тис. осіб	2024892,9	7648371,7	3849928,9	2384028,9
Довжина доріг із твердим покриттям, тис. км	165,8	6590	5357	420
Перевезення авіаційним транспортом, тис. осіб	9781,0	161098,7	89987,9	39485,9
Кількість аеропортів	17 ¹	539	29	15

¹без аеропортів: Донецьк, Луганськ, Сімферополь

Дані, представлені у таблиці 1, свідчать, що Україна суттєво поступається за всіма показниками. Залізничним транспортом у Німеччині в 2019 році скористалось понад 11 млн осіб, у Нідерландах – 5,8 млн осіб, Польщі – 2,2 млн осіб. Німеччина має в два рази більшу протяжність залізничних колій, котрі у 98 % електрифіковані. Така маленька країна, як Нідерланди, котра в 14 разів менша за нашу державу, має 3,223 тис. км прокладених залізничних колій.

Показники морських пасажирських перевезень випереджають нашу країну порівняно з Німеччиною у 32,6 рази, порівняно з Нідерландами – в 47,96 рази. Польща, надаючи послуги перевезень морем, обслуговує щорічно 128,8 тис. осіб, що в 4,25 рази більше за Україну.

У 2019 році в Україні було перевезено автобусним транспортом 2,02 млн осіб, попри 7,6 млн осіб у Німеччині, 3,8 млн осіб у Нідерландах та 2,3 млн осіб у Польщі. Показник автобусних перевезень свідчить, що в нашій державі більшість населення користується послугами перевізників у зв'язку із відсутністю власного автомобіля.

Довжина доріг із твердим покриттям у Німеччині та Нідерландах вражає. Саме німці посідають перше місце у світі за щільністю доріг із твердим покриттям на 1 км². Польща увійшовши у 2004 році в Європейський Союз швидко почала розвивати автотранспортні артерії своєї країни і у порівнянні з 2000 р. зуміла збільшити протяжність доріг із твердим покриттям у 1,2 рази.

Авіаційний транспорт у Європі завжди посідав чільне місце. Адже, такі аеропорти, як Шхіпол (в Нідерландах), німецькі аеропорти Франкфурт, Мюнхен, Дрезден чи Гамбург приймають щогодини десятки літаків не лише з Європи, а й США, Канади, Африки. Європа не даремно посідає перше місце за кількістю туристичних прибуттів. Аеропорти Німеччини, а їх аж 539 од., щороку приймають понад 161 млн осіб. Два аеропорти Нідерландів приймають 89,9 млн осіб. Польща у 2018 році перетнула позначку у 40 млн авіаприбуттів. Україна отримавши безвіз із країнами ЄС поступово нарощувала обсяги надання авіаційних послуг, але із початком COVID-19, котрий призвів до повного призупинення роботи аеропортів, невідомо чи зможе швидко відновити показники 2019 року.

До другого блоку туристичної інфраструктури слід віднести організації, котрі безпосередньо приймають участь у туристичному обслуговуванні. Сюди належать заклади розміщення та харчування (табл. 2) [10–14].

Таблиця 2.

**Динаміка розвитку колективних засобів розміщення
в Україні, Німеччині, Нідерландах та Польщі за період 2011–2019 рр.**

Рік	Колективні засоби розміщення, од.				Кількість місць у КЗР, тис. од.			
	Україна	Німеччина	Нідерланди	Польща	Україна	Німеччина	Нідерланди	Польща
2011	5882	13495	3273	8374	567,3	1489,8	243,3	627,6
2012	6041	13384	3429	8862	583,4	1439,1	284,1	714,9
2013	6411	13307	3505	8843	586,6	1392,1	293,6	723,7
2014	4572	13270	3502	9219	406,0	1291,4	309,7	742,5
2015	4341	13193	3510	10293	402,0	1029,8	318,8	772,8
2016	4256	12965	3561	10638	375,6	998,1	327,2	783,6
2017	4115	12962	3525	10943	359,0	992,8	374,9	792,8
2018	4719	12920	3756	11097	300,0	990,3	382,1	812,2
2019	5335	12876	3849	11 251	370,6	987,8	392,6	825,5

Дані, представлені у таблиці 2, свідчать, що в Україні за останні дев'ять років спостерігається незначне скорочення закладів готельної справи. Адже, із 5882 од. у 2011 році до 2019 року залишилось 5335 од. Ми можемо припустити, що у зв'язку із пандемією на COVID-19 їх кількість зменшуватиметься надалі. У Німеччині теж спостерігається незначне скорочення кількості закладів розміщення. Із 13495 од. у 2011 році до 12876 од. у 2019 році, що на 619 од. менше у порівнянні з базовим періодом. Із аналізованих країн лише Польща динамічно розвиває готельну базу. Тут із 2011 року їх кількість зросла аж на 2877 од. станом на 2019 р. Це свідчить про позитивні тенденції розвитку туризму в цій країні та підвищений інтерес іноземців до неї. Сюди за останні роки динамічно зростають туристичні темпи (див. табл. 3) [10–14]. На території Нідерландів зосереджено 3849 готелів, динаміка розвитку котрих залишається стабільно висхідною.

Для аналізованих країн туризм не є основним джерелом наповнення державного бюджету. Тут розвинені машинобудування, хімічна, фармацевтична, харчова та інші галузі народного господарства. Незважаючи на це у 2019 році Німеччина отримала 33 млрд євро від туристичної справи, Польща – 3,9 млрд євро, Нідерланди у 2018 році – 87,5 млрд євро [15].

У 2019 році в Німеччині було здійснено 495,6 млн ночівель, у Нідерландах – 129,9 млн, Польщі – 27,7 млн. Середньостатистичний турист у Німеччині під час туру вихідного дня витрачає близько 1130 євро, у Голландії – 1270 євро та близько 550 євро у Польщі. В Україні лише такі міста, як Львів, Одеса, Київ отримують прибутки від туристичної сфери. Тут туристи витрачають в середньому 60 дол. США за день перебування.

Відобразимо у таблиці 3 динаміку туристичних потоків у аналізовані країни за 2011–2019 роки.

Таблиця 3

Динаміка туристичних потоків в Україні, Німеччині, Нідерландах та Польщі

Рік	Туристичні потоки, млн. осіб			
	Україна	Німеччина	Нідерланди	Польща
2011	7,4269	26,984	34,743	4,948
2012	7,887	28,934	35,874	4,873
2013	8,303	29,928	36,182	5,859
2014	5,423	30,948	36,658	5,585
2015	5,779	32,049	37,318	5,789
2016	6,544	32,938	38,883	17,948
2017	6,661	33,764	42,235	18,374
2018	7,006	31,832	43,912	19,849
2019	6,960	30,984	46,254	21,283

Туристичні потоки в Україні щорічно зменшуються. Найвищий показник за аналізований період був лише у 2013 році (8,303 млн осіб). Це було зумовлено тим, що у 2012 році Україна приймала чемпіонат із футболу «Євро – 2012» і іноземцям стало цікаво відвідати нашу країну. Майдан 2014 року та початок війни в Україні призвів до падіння туристичних потоків до 5,423 млн осіб. У нашу країну переважно приїжджають туристи, котрі вже тут бували, або мають достовірну інформацію про військовий, політичний, соціальний стан в державі.

Туристичні потоки Німеччини впродовж аналізованого періоду залишаються стабільно високими. Розвинена інфраструктура дозволяє приймати країні туристів на найвищому рівні. Темпи приросту доходів від туристичної сфери становлять 4–5 % щорічно. Сьогодні, навіть за умови пандемії COVID-19 статистичне управління Німеччини анонсує зростання економіки у 8 % [11].

Серед аналізованих країн найбільше туристів у 2019 році прийняла столиця тюльпанів – Голландія – 46,254 млн осіб. Нідерланди приваблюють своєю культурою, побутом, кухнею, архітектурою, величезною кількістю барів, пабів, ресторанів та найкращими музеями світу – Ван Гога, Рембранта, Марії Тюсо, Мартена і т.п. Саме тут відбуваються виставки унікальних творів найвидатніших митців людства, котрі манять відвідувачів з усього світу.

Третій блок конкурентоспроможності складають історико-культурні, природно-рекреаційні та людські ресурси. Усі сказані передумови для успішного розвитку туристичної сфери в Україні є. Багата історична спадщина може достойно представляти не лише Львівщину, чи Київщину, а й Чернігівщину, Волинь, Полтавщину та інші регіони нашої країни. На жаль, у більшості органів місцевої влади туризм не посідає особливого значення. Відсутність бажання проводити рекламні акції рідного краю, висвітлювати дані про історичне минуле призводить до інформаційного вакууму, котрий складає враження у пересічного туриста, що там нічого нема, і туди нема чого їхати. Підтвердженням такої думки є відсутність належної інфраструктури. Особливо гостро це відчувається подорожуючи автомобілем, коли подолавши сотні кілометрів ніде поїсти чи відпочити із далекої дороги. На території Західної України туризм розвивається дещо динамічнішими темпами, адже вона довгий період часу перебувала під Авто-Угорським та Польським пануванням, що відобразилось на проєвропейському ставленні не лише до бізнесу, а й до життя в цілому. Місцеве населення у переважній більшості володіє не лише українською, російською мовами, а й німецькою, польською, англійською, італійською та ін. Низький рівень знань місцевим населенням іноземних мов теж відлякує іноземців. Адже, за умови відсутності дорожніх знаків та дорожовказів подорож вглиб країни стає екстремальним задоволенням, що для іноземного туриста є зовсім не прийнятним.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Проведене дослідження вказує, що державні органи влади на усіх рівнях повинні створити комфортні умови для розвитку туризму, адже він здатен стати одним із локомотивів економіки. Особливо гостро це питання стоїть у депресивних регіонах, котрі не можуть самостійно впоратись із проблемами налагодження високоякісного сервісу, котрий, в свою чергу, тісно пов'язаний з транспортною, інформаційною доступністю, наявністю соціальної, фінансової інфраструктури. Україна володіє унікальними природними ресурсами з мальовничими ландшафтами та безкрайними просторами. Ефективне їх використання, за мови продуманої загальнодержавної програми розвитку туризму, дало б змогу розосередити великі туристичні потоки на території нашої держави, що вкрай важливо у теперішньому суспільстві, котре стоїть на порозі нових загальносвітових викликів.

Література

1. Travel & Tourism Competitiveness Report 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
2. Смирнов І.Г. Визначення рівня конкурентоспроможності країн світу в туризмі: сучасні підходи / І.Г. Смирнов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки. – 2015. – № 5–6 (82–83). – С. 37–49.
3. Шикіна О.В. Індекс туристичної конкурентоспроможності як показник туристичного потенціалу України / О.В. Шикіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – № 2 (Т. 2). – С. 275–279.

4. Полковниченко С.О., Красій А.В. Привабливість України на європейському ринку туристичних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7596>
5. Галасюк С.С. Місце України в структурі світового туристичного ринку / С.С. Галасюк // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. – Одеса : ОДЕУ, 2008. – Вип. 33. – С. 373–379.
6. Мігушченко Ю.В. Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі Львівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4564>
7. Савіцька О.П. Теоретико-методичні аспекти оцінки конкурентоспроможності суб'єктів туристичної індустрії / О.П. Савіцька, Н.В. Савіцька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 776. – С. 154–163.
8. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – 3-є вид., перероб. та доп. – К. : Альтерпрес, 2005. – 436 с.
9. Офіційний сайт Укрзалізниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.gov.ua/passengers/>
10. Державна служба статистики України. Вища освіта в Україні у 2019 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vysh_osvita/arch_vysh_osvita.htm
11. Statistische Bundesamt [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.destatis.de/EN/eu2020/_node.html
12. Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mtu.gov.ua/content/statistichni-dani-pro-ukrainski-zalznici.html>
13. Główny Urząd Statystyczny [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stat.gov.pl/>
14. Centraal Bureau voor de Statistiek [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cbs.nl/>
15. Toeristische bestedingen 87,5 miljard euro in 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/35/toeristische-bestedingen-87-5-miljard-euro-in-2018>

References

1. Travel & Tourism Competitiveness Report 2019 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
2. Smyrnov I.H. Vyznachennia rivnia konkurentospromozhnosti krain svitu v turyzmi: suchasni pidkhody / I.H. Smyrnov // Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. Seriya: Ekonomichni nauky. – 2015. – № 5-6 (82-83). – S. 37–49.
3. Shykina O.V. Indeks turystychnoi konkurentospromozhnosti yak pokaznyk turystychnoho potentsialu Ukrainy / O.V. Shykina // Herald of Khmelnytskyi National University. – 2017. – Issue 2 (Vol. 2). – S. 275–279.
4. Polkovnychenko S.O., Krasii A.V. Pryvablyvist Ukrainy na yevropeiskomu rynku turystychnykh posluh [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7596>
5. Halasiuk S.S. Mistse Ukrainy v strukturі svitovoho turystychnoho rynku / S.S. Halasiuk // Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen : zb. nauk. prats. – Odessa : ODEU, 2008. – Vyp. 33. – S. 373–379.
6. Mihushchenko Yu.V. Problemy ta perspektyvy rozvytku turystychnoi haluzi Lvivskoi oblasti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4564>
7. Savitska O.P. Teoretyko-metodychni aspekty otsinky konkurentospromozhnosti subiektiv turystychnoi industrii / O.P. Savitska, N.V. Savitska // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku. – 2013. – № 776. – S. 154–163.
8. Liubitseva O.O. Rynok turystychnykh posluh (heoprostorovi aspekty) / O. O. Liubitseva. – 3-ye vyd., pererob. ta dop. – K. : Alterpres, 2005. – 436 s.
9. Ofitsiyni sait Ukrzaliznytsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.uz.gov.ua/passengers/>
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Vyshcha osvita v Ukraini u 2019 rotsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vysh_osvita/arch_vysh_osvita.htm
11. Statistische Bundesamt [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.destatis.de/EN/eu2020/_node.html
12. Ministerstvo infrastruktury Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://mtu.gov.ua/content/statistichni-dani-pro-ukrainski-zalznici.html>
13. Główny Urząd Statystyczny [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://stat.gov.pl/>
14. Centraal Bureau voor de Statistiek [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.cbs.nl/>
15. Toeristische bestedingen 87,5 miljard euro in 2018 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/35/toeristische-bestedingen-87-5-miljard-euro-in-2018>

Надійшла / Paper received : 02.06.2021

Надрукована/Printed : 04.10.2021